

Levada vietā – I

Ceļa vārdi

Māra Grudule

Dzejniekam Eduardam Veidenbaumam veltītā rakstu krājuma saturu veido 2017. gada rudenī Rīgā un Tartu notikušās konferences priekšlasījumi. Konferenci rikoja Latvijas Universitāte sadarbībā ar Rakstniecības un mūzikas muzeju un Tartu Latviešu biedrību. Tās idejas autori – Iveta Ruskule, Ieva Kalniņa, Marians Rižis un Māra Grudule, kā arī no igauņzemes puses – Ilze Salnāja. Konference notika Aspazijas un Raiņa mājā Rīgā, Baznīcas ielā 30 (padomju laikā – Eduarda Veidenbauma ielā), Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātē un Igaunijas Nacionālajā muzejā. Konference noslēdzās Liepas pagastā – Eduarda Veidenbauma memoriālajā muzejā “Kalāči”. Zinātniskos priekšlasījumus papildināja un konferenci ievadīja un aizvadīja Andra Dzeniša un Jura Kulakova dziesmas ar Eduarda Veidenbauma vārdiem.

Pieļaut zinātnisku un poētisku tekstu mijas ir bijusi arī apzināta krājuma sastādītājas izvēle. Rakstu krājumu aizsāk dzejnieka un atdzejotāja Contras eseja “Ja Veidenbaums būtu igauņis”, to noslēdz, iespējams, Veidenbauma paša populārākā dzejoļa “Kā gulbji balti padebeši iet” atdzejojumi sešpadsmit dažādos variantos un latviešu lasītājam domāts ieskats Veidenbauma dzejas tulkojumos.

Krājums ir starpdisciplinārs. To veido skatījums uz Veidenbaumu un viņa darbiem no filozofijas, latviešu literatūrzinātnes, ģermānistikas, muzikoloģijas, vēstures, mitoloģijas un muzeoloģijas viedokļa. Tā autoru lokā ir arī divi dzejnieki un atdzejotāji.

Krājums ir daudz balsīgs, savu viedokli izsaka dažādu paaudžu, dažādu pētniecības skolu un atšķirīgu uzskatu cilvēki. Tas tiek publicēts trīsdesmit gadus pēc Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas. Atstatums acīmredzot ir bijis pietiekams, lai literatūrzinātnieki atļautos pārvērtēt padomju laikā tapušos kolēģu tekstus, atsijājot graudus (novatoriskas atziņas) no pelavām (ideoloģijas dikтата). Andas Kubuliņas, Edvarta Virzas cienītājas, raksts ir saspēle starp Edvartu Virzu un Līviju Volkovu Veidenbauma personības un dzejas vērtējumā – tieši šā iemesla dēļ tas varētu būt interesants lasītāju jaunākajai paaudzei, kas padomju laikus nav pieredzējusi.

Krājums ir daudz balsīgs arī no stila viedokļa. Klasiskus zinātniskus tekstus papildina izteiksmē brīvāki, emocionāliem iestarpinājumiem un oriģinālām metaforām piesātināti raksti. To autori – Kubuliņa, Vecgrāvis un Kastiņš – vienas paaudzes literatūrzinātnieki rada priekšstatu par literatūrpētnieciskā teksta dzīvīgumu 20. gadsimta otrajā pusē.

Krājums ir daudzbalstīts arī vārda tiešā nozīmē, kopsavilkumu un ievaddaļas tulkojums angļu valodā ļauj ar tā saturu iepazīties arī cittautu lasītājiem. Tajā ir lasāma dzejnieka un atdzejojātāja **Contras** eseja par Veidenbaumu viņa dzimtajā – igauņu – valodā.¹ Ar igauņu valodas klātbūtni krājuma sastādītājiem šķita svarīgi atgādināt lasītājam arī to, ka Veidenbaums pats ar vienu kāju stāvēja igauņu zemē – Tērbatā – un Tērbatas Universitātei bija izšķiroša nozīme viņa dzīvē un uzskatu veidošanā.

Krājums sastāv no divām daļām. Pirmajā tā autori vairāk uzmanības ir veltījuši Eduarda Veidenbauma personībai un daiļradei, otrajā – Veidenbauma un viņa laikmeta recepcijai cauri laikiem līdz mūsdienām. Filozofu **Andreja Baloža**, **Andra Hirša** un **Aināra Kamoliņa** raksts atklāj Veidenbauma ideju pasauli, nevaicoties no pretrunām. Sociālo zinātņu pētniece **Vita Zelče** pirmoreiz latviešu kultūras vēsturē detalizēti aplūko Veidenbauma publicistiku. Ķermānists **Juris Kastiņš** pievērš uzmanību Veidenbauma dzejas saspēlēm ar citu autoru tekstiem, asociācijās pārceļoties arī uz tāliem gadsimtiem un svešām telpām. Literatūrzinātnieka **Viestura Vecgrāvja** raksts noārda ierasto priekšstatu par reālisma dominanti Veidenbauma dzejā. Poētikas pētnieka **Raimonda Brieža** teksts pievērš uzmanību atskaņas lomai Veidenbauma dzejā un risina jautājumu par to novatorismu. Literatūrvēsturniece **Līvija Volkova** pārrunā iespēju – Kārlis Veidenbaums publicējis Eduarda Veidenbauma dzejoļus ar savu vārdu – un, lai savu hipotēzi pamatotu, rakstam pievieno diskutablos Kārļa Veidenbauma tekstus.

Vēsturnieks **Jānis Šiliņš** un mitoloģe **Janīna Kursīte** atskatās uz Tērbatas Universitātes gadiem Veidenbauma dzīvē un latviešu inteliģences vēsturē kopumā, pamazām atkāpjoties no Veidenbauma laikmeta – 19. gadsimta otrās puses – un virzoties tuvāk mūsdienām. Muzejniece **Iveta Ruskule** atklāj, kā sadzīves priekšmeti pārtop lietās ar vēsturisku vērtību un kā dzejnieka radinieki stimulējuši Veidenbauma muzeja izveidi. Filozofe **Skaidrite Lasmane** iezīmē Veidenbauma literārā kanona veidošanos un tā nostiprināšanos kultūratmiņā un kolektīvajā sociālajā atmiņā, kā arī negaidīti pievērš uzmanību anarhisma tendencēm Veidenbauma ideju pasaulē un publicistikā. Literatūrzinātniece **Anda Kubuliņa** vērtē Veidenbauma recepciju latviešu kultūrā starp abiem pasaules kariem. Literatūrvēsturnieks **Jānis Zālītis** pievēršas latviešu literatūrvēsturē tikpat kā neskartam jautājumam – Eduarda Veidenbauma tēlam Andreja Upīša, Raiņa un Viktora Egliša nepabeigtajās lūgās. Muzikoloģe **Ligita Ašme** pēta Veidenbauma tekstu lomu latviešu mūzikā no 19. un 20. gadsimta mijas līdz mūsu dienām un piedāvā dziesmu sarakstu ar viņa vārdiem. Dzejnieks, atdzejojātjs un literatūrpētnieks **Marians Rižijs** ir atradis savu atbildi uz jautājumu, ar ko izskaidrojama Veidenbauma un viņa dzejas nemainīgā popularitāte latviešu sabiedrībā.

Lasītāja ērtības labad krājumam pievienots personu rādītājs.

Lasiet, domājiet, baudiet!

¹ Contra ir arī pats galvenais Veidenbauma atdzejojātjs igauņiski – Pērnavā nācis klajā līdz šim vienīgais Veidenbauma krājums igauņu valodā *Mind ärge lugege* [“Mani nelasiet”]. Atdz. Contra. Pärnu: Jumalikud Ilmutused, 2014.

Instead of a Foreword – I

Farewell words

Māra Grudule

The collection of articles dedicated to the poet Eduards Veidenbaums contains a number of conference papers presented in Riga and Tartu in autumn 2017. The conference was organised by the University of Latvia in cooperation with the Museum of Literature and Music and the Tartu Latvian Society. The authors of the idea are Iveta Ruskule, Ieva Kalniņa, Marians Rižijs and Māra Grudule, as well as Ilze Salnāja from Estonia. The conference had three major venues and took place at the Rainis and Aspazija House-Museum on Baznīcas Street (during Soviet times – Eduarda Veidenbauma Street) in Riga, at the Faculty of Humanities of the University of Latvia and at the Estonian National Museum. The conference was concluded in Liepa parish in Eduards Veidenbaums's Memorial Museum *Kalāči*. The conference was opened and closed by Andris Dzenītis and Juris Kulakovs's songs set to Eduards Veidenbaums's poems. The editor of this collection has deliberately chosen to encourage fusion of scientific and poetic texts. The collection of articles is introduced by the essay *Had Veidenbaums been an Estonian* written by Estonian poet and translator Contra and is concluded by the translations of Veidenbaums's probably most popular poem *White clouds are passing like swans* into sixteen languages and an insight into translations of Veidenbaums's poetry.

The collection is interdisciplinary as it comprises various perspectives on Veidenbaums and his works: the perspectives from the venture point of philosophy, Latvian literary studies, Germanic studies, musicology, history, mythology and museology. It should be mentioned that there are two poets and translators among the contributors to the collection.

The collection is polyphonic, people of different generations, different research schools and different stance express their opinions. It is published thirty years after the restoration of Latvia's national independence and the space in between allowed literary scholars to distance themselves and to re-evaluate the Soviet-era texts by separating the wheat (innovative insights) from the chaff (ideological dictates). The article by Anda Kubuliņa, a devoted researcher of Edvarts Virza, explores the interplay and dynamics in the assessment of Veidenbaums's personality and poetry as exercised by Edvarts Virza and Livija Volkova – this is precisely why it could be interesting for the younger generation of readers, who have not lived through the Soviet times.

The collection is also polyphonic in the literal sense of the word as the English translation of abstracts and the introductory part allows foreign

readers to get acquainted with its content. The collection contains an essay on Veidenbaums by a poet and translator Contra in his native Estonian.¹ Hence, with the presence of the Estonian language, it seemed important for the editors to remind the reader that Veidenbaums himself had one foot on Estonian land – in Dorpat – and the University of Dorpat played a crucial role in his life and stance formation.

The collection consists of two parts. The first comprises articles where the authors have paid attention to the personality and creativity of Eduards Veidenbaums, while the second centres on the reception of Veidenbaums and his time throughout the years to the present day. The article by philosophers **Andrejs Balodis**, **Andris Hiršs** and **Ainārs Kamoliņš** reveals the world of Veidenbaums's ideas without trying to dodge and ignore the noticed contradictions. For the first time in the history of Latvian culture, **Vita Zelče**, a researcher in social sciences, offers a comprehensive discussion of Veidenbaums's publicistic writings. The Germanist **Juris Kastiņš** invites to consider the interactions of Veidenbaums's poetry with texts by other authors, and in doing so, immerses into the times of distant centuries and foreign spaces. The article by the literary scholar **Viesturs Vecgrāvis** dismantles the usual notion of the dominance of Realism in Veidenbaums's poetry. The article by the researcher in poetics, **Raimonds Briedis**, draws attention to the role of rhyme in Veidenbaums's poetry and addresses the issue of poetic innovations. The literary historian **Livija Volkova** draws a hypothesis that Kārlis Veidenbaums published the poems written by Eduards Veidenbaums under his own name and in order to substantiate this hypothesis the article introduces the readers to controversial texts by Kārlis Veidenbaums.

The historian **Jānis Šiliņš** and mythologist **Janīna Kursīte** look back at the years at the University of Dorpat in the life of Veidenbaums and in the history of the Latvian intelligentsia in general, gradually moving away from the Veidenbaums's era – the second half of the 19th century – and reaching the present day. The museologist **Iveta Ruskule** reveals how daily objects turn into things of historical value and how the poet's relatives have stimulated the establishment of Veidenbaums's Museum. The philosopher **Skaidrite Lasmane** spotlights the formation of Veidenbaums's literary canon and its establishment and consolidation in cultural memory and collective social memory, as well as unexpectedly draws attention to the tendencies of anarchism in the world of Veidenbaums's ideas and publicistic writings. The literary scholar **Anda Kubuliņa** evaluates Veidenbaums's reception in Latvian culture between the two World Wars. The literary historian **Jānis Zālītis** addresses a practically overlooked issue in the history of Latvian literature – the image of Eduards Veidenbaums in the unfinished plays by Andrejs Upīts, Rainis and Viktors Eglītis. The musicologist **Ligita Ašme** studies the role of Veidenbaums's lyrics in Latvian

¹ Contra is the key translator of Veidenbaums's poetry into Estonian – the only Veidenbaums's collection in Estonian was published in Pärnu. *Mind ärge lugege* [Don't read me]. Translator Contra. Pärnu: Jumalikud Ilmutused, 2014.

music from the turn of the 20th century to the present day and offers a list of songs with his lyrics. The poet, translator and literary critic **Marians Rīzijs** has found his answer to the question that explains the continuous popularity of Veidenbaums and his poetry for Latvian audiences.

For the convenience of the reader, an index of names has been added to the collection.

Let's read, think and enjoy!